Hoivatie Oy

Lausunto HE 149/2025 vp

# Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

**Esityksen tavoitteista ja tarkkarajaisuudesta**

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen. Tarkoituksena on selkiyttää kasvatukseen kuuluvien rajojen asettamisen ja lastensuojelulain 11 luvun rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa sekä mahdollistaa lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille nykyistä riittävämmät toimivaltuudet tehdä työtään. Hoivatie Oy pitää tavoitetta kannatettavana ja tärkeänä.

Perhehoitoon sijoitetuille lapsille ei kyetä tai uskalleta asettaa ikätasoisia rajoja, ja laitoshoitoon sijoitetuille lapsille tehdään usein rajoituspäätöksiä tilanteessa, jossa ei tosiasiassa käytetä lastensuojelulain 11 luvun tarkoittamia rajoituksia. Tämän vuoksi kasvatuksellisten toimien ja rajoitustoimenpiteiden välinen raja vaatii selkeytystä. Toteamme, että lastensuojelulain 11 luvun rajoitustoimenpiteiden sekä kasvatuksellisten toimenpiteiden välinen ero ei esityksessä olevien pykäläkohtaisten perusteluiden myötä avaudu riittävän tarkkarajaisesti. Tämä voi aiheuttaa kentällä hämmennystä.

Toteamme, että osana sääntelyn toimeenpanoa on välttämätöntä panostaa siihen, että niin lastensuojeluyksiköiden henkilökunta, että myös perhehoitajat saavat riittävästi yhdenmukaista koulutusta lain soveltamiseen arjessa. Myös täydennyskoulutuksen tarve tulee korostumaan. Kasvatukselliseen rajaamiseen sisältyy riski virheellisistä tulkinnoista ja ylilyönneistä, mikä voi vaarantaa lapsen oikeusturvan toteutumisen.

Esityksen mukaan lapselle voitaisiin asettaa rajoja lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi. Esityksessä ehdotetaan, että kasvatuksellinen rajaaminen olisi jatkossa mahdollista myös perhehoidossa. Muutoksilla pyritään mahdollistamaan riittävän johdonmukainen arki ja säännöt kaikille perheeseen kuuluville, joilla voi olla vaikutusta myös perhehoitajien hyvinvointiin. Kokemuksemme mukaan lapsia joudutaan tällä hetkellä siirtämään perhehoidosta laitoshoitoon juuri sen vuoksi, ettei perhehoitajilla ole valtuuksia rajata lasta riittävästi kasvatuksellisin keinoin. Sijaishuoltopaikan vaihto ei monestikaan ole näissä tilanteissa lapsen edun mukaista. Pidämme ehdotuksen tavoitetta kannatettavana. Perhehoidon tehokkaampaan valvontaan tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota muutosten myötä.

**Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta**

Esityksessä ehdotettu, aineiden ja esineiden poisottamista koskeva pykälä on uusi. Sitä sovellettaisiin avohuollon tukitoimena sijoitettuihin ja sijaishuollossa oleviin lapsiin. Esityksessä ehdotetaan, että nykyinen 65 §:ssä käytetty käsite *haltuunotto* muutettaisiin *poisottamiseksi*, jotta muutos nykyiseen sääntelyyn rajoitustoimena selkiytyisi. Toteamme, että ehdotus voi aiheuttaa erityisesti perhehoitajissa hämmennystä sekä lainsäädännön soveltamisvaikeuksia perhehoitoarjessa. Haasteita voi ilmetä etenkin perhehoitajien osaamisen, perhehoidon valvonnan sekä lapsen oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta. Lastensuojeluyksiköissä pykälän velvoittavuutta on helpompi toteuttaa, koska hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on viime kädessä mahdollisuus turvautua lastensuojelulain 11 luvun mukaisiin rajoitustoimenpiteisiin aineiden ja esineiden poisottamiseksi. Perhehoidossa tätä mahdollisuutta ei ole. Kuten eduskunnan oikeusasiamieskin on todennut, perhehoitajan osalta aineiden ja esineiden poisottaminen on uusi julkinen hallintotehtävä, jota pitäisi arvioida Perustuslain 124 §:n näkökulmasta (HE 149/2015). Ehdotus ei sinänsä tue tavanomaista perhearkea, jos sääntely edellyttää perhehoitajalta kirjaamista, lapsen kuulemisen kirjaamista sekä muuta hallinnollista työtä. Perhehoidon tulisi olla ensisijainen sijaishuollon muoto. Huolenamme on, että kirjaamisvelvollisuus ei ainakaan houkuttele ihmisiä hakeutumaan perhehoitajiksi.

**Luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevan lapsen kiinniottaminen ja poliisin virka-apu**

Ehdotetun 69 b §:n mukaan lapsen saisi ottaa kiinni laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö silloin, kun kyse on laitoksesta luvatta poissa olevasta lapsesta. Toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saisi ottaa kiinni myös perhehoidosta luvatta poissa olevan lapsen.

Kiinnipitämiseen sisältyvän voimakäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. *Voimankäyttö* -termin sisällyttäminen ehdotettuihin lapsen kiinnipitoa ja -ottoa koskeviin säännöksiin on jo nyt herättänyt hämmennystä kentällä. Voimankäytön rajat ja intensiteetti voidaan herkästi tulkita väärin. Vaikka esityksessä mainitaan, että kiinnipitäminen on jo nykytilanteessa tulkittu voimakeinon käytöksi, voi ehdotus lisätä riskiä ylilyönneille kiinnipitotilanteissa.

Nostamme esiin myös huolen siitä, että mikäli hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on jatkossa mahdollisuus ottaa lapsi fyysisesti kiinni laitoksen ulkopuolella, poliisin virka-avun saaminen näissä tilanteissa voi hankaloitua. Edellytyksenä poliisin antamalle virka-avulle on se, että pyyntö perustuu lakiin. Lisäksi tehtävän tai toimenpiteen suorittamiseksi tarvitaan sellaisia poliisille kuuluvia toimivaltuuksia, joita pyytäjällä itsellään ei ole ja virka-avun pyytäjä on itse arvioinut tällaisten toimivaltuuksien olevan tarpeellisia tehtävän tai hallintotoimen suorittamiseksi. Mikäli voimankäytön mahdollisuuteen, ja näin myös virka-apua pyytäneen toimivaltuuksiin, liittyy tulkintaeroja poliisin sekä yksikön hoito- ja kasvatushenkilökunnan tai sosiaalihuollon viranhaltijan välillä, vaarantuu mahdollisuus lapsen turvalliseen palauttamiseen sijaishuoltopaikkaansa.

**Erityisen huolenpidon jaksot**

Kannatamme ehdotuksia erityisen huolenpidon jaksojen (EHO) enimmäiskeston pidentämisestä sekä jakson tavoitteellisuuden ja määräaikaisuuden korostamisesta. Voimassa olevasta pykälästä

ehdotetaan poistettavaksi “vakava päihde- tai rikoskierteen katkaiseminen” nimenomaisena sijoitussyynä. Tarkoituksena on, että kaikkein vakavampien päihde- tai rikoskierteiden katkaisemiseen vastattaisiin jatkossa uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla. Toteamme, että tämä ei ole tarkoituksenmukaista. EHO-jaksoilla on mahdollista kuntouttaa vaikuttavasti myös päihderiippuvaisia nuoria, erityisesti silloin, jos jakson enimmäiskestoa pidennetään.

Ehdotetun 60 b §:n 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että jos EHO-jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voisi irtisanoa edellä tarkoitetun erityisen huolenpidon jaksoa edeltäneen sijaishuoltopaikan, mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista. Sijaishuoltopaikan irtisanominen ei välttämättä tue lapsen kuntoutumisprosessia ja sillä voi olla enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia lapsen elämään. Toteamme, että säännös jättää hyvinvointialueille liikaa toimivaltaa tehdä lapsikohtaista harkintaa ja asettaa sijaishuollossa asuvat lapset eriarvoiseen asemaan. On tärkeää varmistaa, että harkinta perustuu yksinomaan lapsen etuun, ei taloudellisiin vaikutuksiin. Sijaishuoltopaikan irtisanominen EHO-jakson ajaksi tulisi olla mahdollista vain, jos voidaan tosiasiallisesti varmistaa irtisanomisen olevan lapsen edun mukaista.

**Kuntouttava suljettu laitospalvelu**

Kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisen edellytyksenä on, että lapsi käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja. Esityksen mukaan palvelun soveltavuutta mietittäessä keskeistä on kuitenkin huomioida palvelun erittäin vahvasti perusoikeuksia rajaava luonne, eikä palvelu todennäköisesti soveltuisi useimpien sijaishuollossa elävien ja rikollisia tekoja tekevien lasten tarpeeseen. Lisäksi 1 momentissa edellytettäisiin, ettei sijaishuoltoa ole lapsen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavan käyttäytymisen vuoksi mahdollista järjestää muilla tavoin. Lapsi sijoitettaisiin esityksen mukaan laitospalveluun toistaiseksi voimassa olevalla päätöksellä, joka voisi jatkua jopa lapsen täysi-ikäisyyteen saakka. Toteamme, että sijoitus suljettuun, lasta voimakkaasti rajoittavaan yksikköön voi pitkittyessään heikentää lapsen kuntoutumista tukevia tekijöitä kuten yhteydenpitoa perheeseen, koulutusmahdollisuuksia tai muita hyvän elämän edellytyksiä. Pidämme erittäin tärkeänä sitä, että ehdotetussa sääntelyssä korostetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun viimesijaisuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että myös alle 12-vuotias voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun erityisestä syystä. Lastensuojelulaissa säädetylle erityisen huolenpidon jaksolle ikärajaksi on asetettu poikkeuksetta 12 vuotta. Näin ollen riskinä on, että alle 12-vuotias joutuu kriteerit täyttäessään suoraan kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, vaikka hän hyötyisi enemmän erityisen huolenpidon jaksosta. Pohdittaessa EHO-jakson ikärajan perusteita hallituksen esityksessä (HE 225/2009 vp) on mainittu, ettei EHO-yksiköiden käyttäminen alle 12-vuotiaiden lasten hoidon ja huolenpidon järjestämiseen ole lapsen edun näkökulmasta perusteltua. Nuoremmat lapset eivät hyödy asumisesta moniongelmaisten nuorten kanssa. Samojen perustelujen voidaan katsoa pätevän myös alle 12-vuotiaiden kohdalla kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa. Toteamme, että EHO-jakson ensisijaisuutta suhteessa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun tulee korostaa, ja myös EHO-jakson alaikärajan ehdottomuutta olisi hyvä tarkastella tässä yhteydessä.

**Muita huomioita esityksestä**

Pidämme yleisellä tasolla kannatettavana kasvatuksellisten keinojen ja rajoitusten käytön selkeyttämistä sekä sellaisten keinojen lisäämistä, jotka turvaavat lastensuojeluviranomaisille, perhehoitajille ja sijaishuollon henkilöstölle riittävät toimivaltuudet lasten suojelemiseksi.

Lastensuojelulain 15 §:ssä säädetään terveydenhuollon erityisistä velvollisuuksista, joita on esimerkiksi lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-avun ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä. Terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä määritellään lastensuojelulain mukaisista velvoitteista, joita hyvinvointialueilla on sijoitetun lapsen terveydenhuollon järjestämiseksi. Jos lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista, lapselle ja hänen perheelleen on voimassa olevan sääntelyn mukaan järjestettävä viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut.

Esityksessä mainitaan, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun ulkopuolelta tarvittavien terveys- ja sairaanhoitopalvelujen saatavuus turvattaisiin. Sosiaali- ja Terveysministeriön 19.6.2025 julkaisemassa hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksia koskevassa soveltamisohjeessa (VN/8128/2025) ohjataan hyvinvointialueita sopimaan hybridiyksiköistä seuraavasti: ”Sopimuksessa on sovittava, että lasten- ja nuortenpsykiatrian erikoissairaanhoito tarjoaa lastensuojelun yksikölle tukea ja sinne sijoitetuille vaativahoitoisille lapsille pitää viedä psykiatrian avopalveluja.” Toteamme, että hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksiksi ei tule tulkita niin, että se koskee ainoastaan kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tai hybridiyksikköjä. Lastensuojelun ja psykiatrian palvelut tulee yhteensovittaa ja palveluiden saatavuus varmistaa aina riippumatta siitä, mikä on lapsen sijaishuollon toteutustapa. Tällä hetkellä sijaishuollossa asuvien lasten oikeus tarvittaviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ei toteudu täysimääräisesti. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamiseksi on välttämätöntä, että sääntelyn toteutumista noudatetaan ja valvotaan tehokkaasti tältä osin.

Lisäksi toteamme, että vaativaa sijaishuoltoa tuottavat Valtion koulukotien lisäksi myös hyvinvointialueet sekä useat yksityiset palveluntuottajat. Julkisista hankinnoista annetun lain (1397/2016, hankintalaki) keskeisinä lähtökohtina ovat avoimuuden, syrjimättömyyden, tasapuolisuuden ja suhteellisuuden periaatteet (3 §). Näiden hankintalain yleisten periaatteiden toteutumisen varmistamiseksi on perusteltua, että myös Valtion koulukodit osallistuvat julkisia hankintoja koskeviin tarjouskilpailuihin silloin, kun vaativan sijaishuollon palveluja hankitaan ostopalveluna.

Riitta Rämö
Hoivatie Oy